

ISUF
BERISHA

SJEĆANJE,
POVIJEST,
IDENTITET

Hrvatsko filozofsko društvo
Zagreb, 2021.

Knjiga
154

Izdavač:

Hrvatsko filozofsko društvo
Filozofski fakultet
I. Lučića 3, HR-10000 Zagreb
Tel.: +385-(0)1-6111-808
Fax: +385-(0)1-6117-012
e-mail: hrfd@hrfd.hr

Izdavački savjet:

Sulejman Bosto, Marita Brčić Kuljiš, Ivo Džinić,
Igor Eterović, Michael George, Thomas Sören
Hoffmann, Orhan Jašić, Ljudevit Fran Ježić,
Hrvoje Jurić, Željko Kaluđerović, Valentina
Kaneva, Tomislav Krznar, Ana Maskalan, Igor
Mikecin, Borut Ošljaj, Iva Rinčić, Marija Selak
Raspudić, Damir Smiljanić, Goran Sunajko,
Marija Todorovska

Glavni i odgovorni urednik:

Ante Čović

Za izdavača:

Bruno Čurko

Recenzenti:

Nita Luci
Lino Veljak

Redaktura i korektura:

Ivan Smiljanić

Administracija:

Mira Matijević

Design:

Zoran Pavlović

Naklada:

500 primjeraka

Kompjutorski slog, prijelom i tisak:

Grafomark, Zagreb

Ova je knjiga tiskana uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti i obrazovanja
Republike Hrvatske.

Zagreb, veljača 2021.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001092432.

ISBN 978-953-164-200-2

SADRŽAJ

9	Izjave zahvalnosti
11	Predgovor
15	Uvod
19	1. PRISTUP POJMU IDENTITETA
21	1.1. Momenti povijesti pojma
33	1.2. Aspekti suvremene rasprave o pojmu identiteta
33	1.2.1. Što je doprinijelo vrtoglavoj difuziji pojma identiteta?
36	1.2.2. Neuhvatljivi sveprisutni identitet
38	1.2.3. Psihološki pristup
44	1.2.4. Sociološka struja
56	1.2.5. Dopinos filozofije razmatranju društvenih identiteta
81	1.3. Zaključci i kritički osvrt uz prvo poglavlje
89	2. IDENTITET I DRUGI
93	2.1. Drugost, Drugi, drugi
95	2.2. Odnos s Drugim ili drugima kao moment definiranja identiteta
95	2.2.1. Novi stari kosovarski identitet
97	2.2.2. Dinamika transformiranja identiteta
98	2.2.3. Čelnost identiteta
100	2.2.4. Identitetska situacija
101	2.2.5. Funkcija identiteta
103	2.2.6. Dramaturgijski karakter društvene interakcije
105	2.2.7. Dramaturgijski pristup identitetu u doba internetske revolucije
106	2.2.8. 'Istiniti' i 'lažni' identiteti
109	2.2.9. 'Performativni' i 'intimni' identiteti

110	2.2.10. Relativna društvena realnost performativnog i intimnog identiteta
113	2.2.11. Identiteti za kratkoročnu ili jednokratnu upotrebu
115	2.2.12. Transformator kao figura identiteta
119	3. PITANJA IDENTITETA U KOSOVSKOM POSLIJERATNOM KONTEKSTU
123	3.1. Ranije rasprave
129	3.2. Novi kontekst
131	3.3. Promijenjeni identitetski odnosi
133	4. NOVA DINAMIKA IZMEĐU NACIONALNOG I TERITORIJALNOG/POLITIČKOG IDENTITETA
137	4.1. Dileme, sumnje i strepnje: poslijeratna debata oko kosovarskog identiteta do 2008. godine
140	4.1.1. Postoji li kosovski/kosovarski identitet?
140	4.1.2. Političke dileme
145	4.1.3. Što se krije iza toga?!
148	4.1.4. Regionalni i nacionalni identitet
152	4.1.5. Kosovari i Albanci
154	4.1.6. Pogled Drugoga
157	4.1.7. Qosja brani albansku naciju
175	4.2. Neovisnost i simbolička konstrukcija kosovskoga identiteta
181	4.3. Odnos kosovarskoga i albanskoga nacionalnog identiteta nakon proglašenja neovisnosti Kosova
182	4.3.1. Albanski integralizam protiv kosovarskog identiteta
185	4.3.2. Pozicija sveznajućega naratora
191	4.3.3. Gashi: albanski i kosovarski identiteti nisu međusobno isključivi
195	4.4. Kritički osvrt
211	5. ODNOS IZMEĐU KOSOVSKOG I MANJINSKIH ETNIČKIH IDENTITETA
215	5.1. Kosovski i srpski identiteti
225	5.2. Hrvati, Muslimani, Bošnjaci, Goranci
229	5.3. Identitetsko diferenciranje između Roma, Aškalija i Egipćana
241	5.4. Završna razmatranja i zaključci uz peto poglavlje

245	6. NACIJA I VJERA
249	6.1. Odnos između nacionalnog i religijskih identiteta kod Albanaca tijekom <i>Rilindje</i>
250	6.1.1. Prednost nacionalnog nad religijskim i ostalim identitetima
255	6.2. Totalitaristička instrumentalizacija nacionalnoga identiteta u svrhu represije i zabranjivanja religijskih identiteta
258	6.2.1. Novi odnos između nacionalnoga i religijskih identiteta nakon pada staljinističkoga sistema u Albaniji i oslobođenja Kosova
260	6.2.2. Političke instrumentalizacije religije
262	6.2.3. Kadare: Qosja dijeli albanski identitet
265	6.2.4. Qosja: Albanci muslimani osjećaju se diskriminirani
270	6.2.5. Debata u sjenci teorije »sudara civilizacija«
274	6.2.6. Neproduktivna debata
277	6.2.7. Frashëri: Kadare i Qosja nekompetentni su za problematiku identiteta
278	6.2.8. Qosja: Kadare i njegovi sljedbenici reduciraju albanski identitet na Albaniju
280	6.2.9. Kritika debate u časopisu <i>Përpyekja</i>
285	6.3. Kritički osvrt uz šesto poglavlje
291	7. EUROPA I KOSOVSKI IDENTITETI
293	7.1. Europa videna s periferije: predodžbe Albanaca i Kosovara o Europi
309	7.2. Europska perspektiva kao moment (samo)definiranja kosovskih identiteta
321	Zaključci i završna razmatranja
335	Knjige
361	Bilješke o autorima i sudionicima u debati o kosovarskom identitetu
365	Summary
367	Kazalo imena

Cilj je ove studije razmatranje problematike identiteta na Kosovu nakon rata 1999. godine. Izbor te teme i vremenskog perioda njezina razmatranja bio je posljedica razvoja događaja koji se odnose na tu problematiku. Naime, pitanja identiteta upravo u ovom poslijeratnom periodu prvi put na Kosovu privlače pažnju masovnih medija i ostalih javnih tribina. Javna debata o toj tematici vodi se s promjenjivim intenzitetom svih ovih godina. U središtu pažnje tih diskusija pitanje je kosovskog ili kosovarskog identiteta. No po logici stvari, te diskusije nisu se mogle ne dotaknuti i pitanja drugih identiteta na Kosovu. Tom prilikom, recimo u slučaju albanskog nacionalnog identiteta ili religijskih identiteta, bilo je ponekad potrebno pratiti razvoj pojava na širem albanskom kulturnom prostoru.

Polaznu točku razmatranja čine razne forme manifestiranja te problematike u raspravama koje su se odvijale u kosovskom tisku, elektroničkim medijima i drugim javnim tribinama od 1999. godine nadalje.

Autor ovog rada, poput šire kosovske javnosti, bio je, dakle, zaintrigiran neočekivanim iniciranjem široke javne diskusije o toj problematici. Kako se, naime, može objasniti ta pojava? Zašto je ta široka javna diskusija o problematici kosovskog/kosovarskog identiteta započela prvi put upravo sada, nakon rata 1999. godine? Koje su sociopolitičke i kulturne pretpostavke započinjanja te javne debate? Naravno da je trebalo imati u vidu poslijeratni kontekst koji je stvoren oslobođenjem Kosova od srbijanske kolonijalne vlasti. Ali uopćeno pozivanje na novi kontekst ne pomaže mnogo u objašnjenju tih promjena. Trebalo je, stoga, identificirati i opisati te promjene, nove pojave, procese formiranja ili transformiranja novih/starih identiteta na Kosovu. Trebalo je obratiti pozornost

na promijenjenu dinamiku na linijama identitetske komunikacije, tj. na promjene u intenzitetu te komunikacije. Trebalo je, dakle, vidjeti promjene u odnosima kosovskih identitetskih subjekata s drugima, promjene u važnosti i značenju tih drugih. Posljedično, bilo je potrebno obratiti pažnju na promjene u važnosti raznih kosovskih identiteta, tj. promjene u prioritetoj listi identiteta.

Možda nije suvišno ovdje napomenuti da je poslijeratna debata o pitanjima identiteta na Kosovu pokazala kako je većina sudionika u njoj lišena relevantnih informacija o stanju svjetske rasprave o problematici identiteta. Tom nedovoljnom informiranošću ili nedostatkom znanja o temi diskusije možda se mogu djelomično objasniti sumnje i predrasude nekih sudionika debate, odnosno neke oštre proturječnosti i polemičke linije u diskusiji. Ta je danost bila i jedan od glavnih razloga što se u ovom radu tematizira problematika identiteta na Kosovu. Autor se, naime, nada da bi ova studija mogla doprinijeti boljem informiranju o raspravi o kosovskim identitetima koja se posljednjih godina odvija na Kosovu.

Trebalo bi imati u vidu da identiteti autora ili sudionika u toj debati utječu na njihove stavove o identitetskoj problematici ili ih čak i određuju. To se prilično jasno vidi u slučaju političkog identiteta, gdje su predstavnici najstarije stranke, po imenu Demokratski savez Kosova (LDK), slijedili svog lidera Ibrahima Rugovu u podršci kosovarskom identitetu, dok politički opredijeljeni sudionici debate koji su sumnjičavi prema tom identitetu ili mu se protive uglavnom dolaze iz stranka koje su formirali bivši lideri »Ushtria Çlirimtare e Kosovës« (UÇK), odnosno Oslobodilačke vojske Kosova (OVK). Slično, mandatni identitet zapadnih diplomata i predstavnika međunarodnih organizacija izravno određuje njihovu podršku teritorijalno-političkom identitetu Kosovara.

U vezi s tim, autor se osjeća dužnim čitateljima razjasniti da nema nikakav stranački identitet. Glavni identitet na koji sam se oslonio tijekom istraživanja za ovu studiju moj je, uvjetno rečeno, teorijski identitet, koji se nazire ili je jasno artikuliran u ovoj knjizi. Moj identitet građanina Kosova dao mi je privilegiranu epistemološku poziciju promatranja kategorije

kosovarskog identiteta »iznutra«, tj. autentičnog shvaćanja samoidentificiranja građana Kosova. Isto vrijedi i za moj albanski nacionalni identitet. Budući da me je moj teorijski identitet stalno upozoravao kako ostala dva spomenuta identiteta mogu utjecati na moje interpretiranje i ocjenjivanje stavova onih koji negiraju ili drukčije definiraju »moje« identitetske platforme, nastojao sam izbjeći nesvjesno ili neprimjetno klizanje u arbitrarna kategoriziranja sudionika poslijeratne debate o kosovarskom identitetu. To nisam nastojao postići pokušajem zauzimanja neke idealne pozicije bezinteresnog promatrača, nego tako što sam i autorima s najproturječnijim ideološkim ili političkim pozicijama dao dostatan prostor za samoidentificiranje, tj. tako što sam im dao prostor da sami predoče svoje stavove vlastitim riječima. Naravno, to je imalo i neizbježnih stilskih posljedica u pogledu sažetosti prikaza nekih ključnih autora. Pitao sam se nisu li ti prikazi možda preopširni, ali moji zagrebački kolege koji su pročitali rukopis uvjerovali su me da ti prikazi ipak nisu preopširni, nego su, štoviše, neophodni za hrvatskoga čitatelja kako bi mogao shvatiti kontekst debate o kosovarskom identitetu o kojoj inače nema drugih informacija. Naravno, zadnju će meritornu ocjenu o tome dati sami hrvatski čitatelji.

Prilikom pripremanja rukopisa ove knjige, doktorska disertacija *Sjećanje, povijest, identitet* (2017.) na nekim je mjestima dopunjena na taj način što je argumentiranje prošireno novim podacima i izvorima na koje sam naišao nakon njezine obrane.